

**Відображення громадсько-політичної позиції у творчості П.Тичини
періоду національно-визвольної війни в Україні (початок ХХ ст.):
погляд історика**

Із відновленням державності в Україні з'явилася можливість відтворити в усій повноті історичну правду, збагнути й дослідити ті сторінки історичного минулого, про які наше суспільство або нічого не знало, або ж мало хибне уявлення.

Актуальність дослідження діяльності історичних постатей зумовлена не лише науково-теоретичним вивченням нашої історії, а й необхідністю з'ясувати внесок цих персоналій у суспільно-політичний, культурний розвиток України в цілому. Недооцінка їх вагомості в історії, як і перебільшення заслуг, не дозволяють усвідомити всю значущість тієї доби, зробити об'єктивні висновки. Це стосується й діяльності та творчості українського письменника, громадсько-політичного й державного діяча П.Тичини, зокрема його поетичного доробку періоду національно-визвольних війн в Україні на початку ХХ ст.

Вивчення та осмислення творчого доробку П.Тичини розпочалося у 20-х рр. ХХ ст., авторами цих праць переважно були не історики, а літератори й критики. Історіографія громадсько-політичних поглядів поета періоду національно визвольних змагань в Україні на початку ХХ ст. радянського та сучасного періодів різниться політичними та ідеологічними спрямуваннями, масштабами й глибиною постановки проблеми та її теоретичним вирішенням.

Історіографія 20–30-х років ХХ ст. представлена передусім розвідками С.Єфремова, А.Ніковського, М.Зерова, К.Буровія, В.Юринця, О.Білецького, І.Майдан.

А.Ніковський у праці "Vita nova. Критичні нариси" (1919 р.) одним із перших зробив ґрунтовне дослідження творчості П.Тичини, показав громадсько-політичну позицію митця періоду його ранньої творчості, ставлення поета до національно-визвольної революції в Україні, відмітивши у творі П.Тичини "Скорбна мати"(1918 р.) "високий патріотичний порив, що робить всю поему національною і напружує до крайньої міри почуття" [23, с. 47]. Згідно з А.Ніковським, перша збірка П.Тичини "Золоті кларнети" дала поштовх розширенню горизонтів національної культури.

За радянських часів дослідники творчості та громадсько-політичної діяльності П.Тичини українському суспільству свідомо нав'язували вкрай заідеологізоване уявлення про митця. Уже на початку 1930-х р. поширю-

ється офіційне визнання його як поета-співця "комуністичної партії" та глашатая "єдиної родини". Про це йдеться у працях Л.Новиченка "Поетія і революція: творчість П.Тичини в перші післяжовтневі роки", О.Губаря "Павло Тичина: літературно-критичний нарис", С.Тельнюка "Павло Тичина: Бібліографічна повість", С.Шаховського "Павло Тичина. Життєпис поета і громадянина".

Уперше нове трактування творчості та суспільно-політичної діяльності П.Тичини простежується в розвідці В.Стуса "Феномен доби (сходження на Голгофу слави)" (1972 р.).

В.Стус у рамках філософського постмодерну на творчій і життєвій долі одного з геніальних поетів ХХ ст. – П.Тичини – показав трагедію людини в умовах тоталітарного режиму та згубну дію "казармового" соціалізму на національну культуру й духовність народу. Радянськими ідеологами цю книгу було визнано ворожою, антирадянською, націоналістичною, яка підривала безпеку наймогутнішої на планеті держави. За "Феномен доби (сходження на Голгофу слави)" автор заплатив сімома роками суворого режиму та п'ятьма засланнями [4, с. 3].

Зі здобуттям українським народом незалежності та розбудовою Української держави, завдяки розвитку історичної науки та вільного доступу до джерельної бази розпочався процес переосмислення та правдивого висвітлення громадсько-політичної, державницької та наукової діяльності П.Тичини.

Л.Новиченко в статті "Тичина і його час: незайві доповнення", яка ввійшла до збірника "Двадцять роки. Літературні дискусії, полеміки" (1991 р.), спробував на принципах об'єктивності розглянути ідеологічно "татуйовані" твори митця радянського періоду.

У контексті нашої теми важливе значення має стаття А.Погрібняка "Тичина золотогомінний" (збірка "Класики не зовсім за підручником", 2000 р.), у якій представлено творчий феномен П.Тичини в національно-культурному просторі.

Мета статті – здійснити об'єктивне дослідження громадсько-політичних поглядів П.Тичини шляхом аналізу його творчої спадщини початку ХХ століття, яка висвітлює боротьбу українського народу за національне самовизначення та створення Української держави.

Вивчення проблеми визначило такі основні завдання: виявити головні чинники, які впливали на формування національної свідомості та громадсько-політичної позиції митця; дослідити невідомі аспекти його діяльності та творчості; з'ясувати місце і роль П.Тичини у визвольних змаганнях України на початку ХХ ст.

Лютнева демократична революція 1917 р. повалила царську самодержавну владу, що сприяло створенню на теренах колишньої імперії нової політичної ситуації та суспільної атмосфери. Процес національного державотворення й політичного відродження нації, який почав домінувати в Україні після розвалу російського самодержавства, природним чином стимулював розвиток української культури.

П.Тичина з піднесенням зустрів Лютневу демократичну революцію 1917 р. 30 березня в газеті "Нова рада" було надруковано його вірш "Гей, вдарте в струни, кобзарі", який став найпершим відгуком поета на крах царизму та відродження надії на побудову української державності [27, с. 149]. У сповнених радісної мелодійності рядках автор надає пафосу не лише тим першим тижням свободи, а й намагається зазирнути в майбутнє, яке видається йому прекрасним. Митець вірить у перемогу українського війська над поневолювачами:

Гей, вдарте в струни, кобзарі,
Натхніть серця піснями!
Українські прапори вгорі –
Мов сонце над степами...
Українське військо на полях
Йде, славою повите [32, с. 116].

Національне відродження посилило в П.Тичині патріотичні почуття. Він сповнений радості від першої перемоги, упевнений, що український народ мусить-таки домогтися суверенітету та соціальної справедливості:

Ой, що в Софійському та й заграли дзвони,
затремтіли.
Не білі голуби – янголи у небі полетіли.
Ой там збиралися під прапори,
Під сонячні ще й сині: Віднині –
Не буде більше пана у вільній Україні [32, с.114].

Думою "Ой, що в Софійському та й заграли дзвони, затремтіли" (1917 р.) поет піднімає соціальні проблеми класової боротьби і вірить у звільнення трудящих від гніту:

Ідуть, ідуть з музикою
Під тінню прапорів
Прекрасною, великою...
Горять, горять свободою
Вчорашні раби [32, с.114–115].

За словами критика з української діаспори в Канаді В.Барки, дума-ода зазвучала переконливо. Навіть не вважався тоді мундир "казенного"

поета, при дверях режиму заведеного ворогами УНР... "Дума-ода на Проголошення" з погляду культурного та історичного значення зберігає першозначну вартість, як свідчення про подію вирішальну: відкрито двері в майбутність, ... коли повинні вернути народові ключі його долі [3, с. 61]

У 1918 р. приватне кооперативно-видавниче товариство "Сяйво" видало першу збірку віршів П.Тичини під назвою "Сонячні кларнети". 29 творів на 62 сторінках умістив поет після довгих вимогливих роздумів та порад своїх друзів, передусім тодішнього редактора газети "Нова рада", у якій працював і П.Тичина, ініціативного А.Ніковського. Після її появи про поета заговорили як про видатного митця, схвальні відгуки з'явилися на батьківщині і за її межами [7, с. 25].

Збірка "Сонячні кларнети" належить до літературного напрямку "символізму". Для молодого П.Тичини, як і для інших представників "символізму", було властиве своєрідне поєднання поезії музики й живописної образності. Аналізуючи тексти віршів із доробку "Сонячні кларнети", В.Чапленко у праці "Пропадші сили" описує П.Тичину як поета-філософа, що стояв на позиції пізнього "символізму" зі своїм світоглядним ідеалізмом, із пантеїстичним обожнюванням природи [34, с. 109].

Провідна тема збірки – гармонія людської душі, природи та космосу, її відчуття чи то як засадничої умови буття, чи то як ідеалу, без якого буття немислиме, або ж як особливої божественної субстанції, котра творчо проймає все суще. Можна ще варіювати й множити словесні визначення, але очевидно, що це лише увиразнило б неможливість раціонально і вичерпно з'ясувати образність поета. Сонячні кларнети – відомий образ збірки, покликаний опоетизувати цю гармонію і наголосити на здатності мистецтва її осягти й утверджувати. Гармонія наявна у віршах і як філософська категорія, і як поетична ознака, тому не можна трактувати художню мову П.Тичини у звичайних координатах змісту і форми [8, с. 56].

Збірка "Сонячні кларнети" починається з програмної поезії "Не Зевс, не Пан..." Цей вірш-маніфест складається з двох частин. У першій описується сон поета, що має за будь-якими мірками масштаби космічні і який тримається на єдиному слові – "був". У тому сні поет перебуває в безсмертному ритмічному русі-танці, чує "дзвони-звуки" і відчуває чийсь благовісний рух. Але попри всю свою присутність він не є жодною з найвищих сил античного світу (Зевс, Пан) та Біблії (Голуб-Дух). Його місія – бути музикою (Сонячними Кларнетами):

Не Зевс, не Пан, не Голуб-Дух, –
Лиш Сонячні Кларнети.
У танці я, ритмічний рух,

В безсмертнім – всі планети.

Я був – не я. Лиш мрія, сон [32, с. 9].

Друга частина вірша описує момент прокидання ліричного героя, що зазнає трансформації, радикального злому або ініціації чи переходового обряду, після якого він починає ототожнювати себе з божеством "Ти".

Людина усвідомлює себе і своє місце у світовій музиці, сама стає творцем і диригентом її, бачить власне місце в цьому світовому оркестрі [32, с.12]:

Прокинувся я – і я вже Ти:

Над мною, підо мною

Горять світи, біжать світи

Музичною Рікою [32, с. 9].

Сприймаючи Лютневу демократичну революцію 1917 р. як історично-неминучий факт, як прихід довгожданої волі і політичних прав трудящих, П.Тичина намагається розібратись і в конкретних подіях практичної революційної боротьби, що відбувалася в країні після повалення самодержавства. Із цього погляду характерним є вірш "На стрімчастих скелях" (1917р.), у якому виразно відобразилася душа поета. П.Тичина постає у своїй складності протиріч зі всіма сильними і слабкими сторонами, його світорозуміння на тому етапі [16, с.18]. На початку вірша поет намагається представити хід історії: через яскраві образи розкриває джерело революційних подій – український народ. З орлами та могутнім морем асоціюється могутність народної сили. Революція є логічним завершенням прагнення народних мас до свободи:

На стрімчастих скелях,

Де орли та хмари,

Над могутнім морем,

В осяяній блакиті –

Гей,

Там

Розцвітали грози! [32, с. 42].

Передчуваючи громадянську війну, П.Тичина вкладає в загальний оптимістичний тон поезії нотки страху перед неминучістю кривавої боротьби:

Враз

Вниз

Пали краплі крові [32, с. 42].

Соціально-політичні зміни в суспільстві приносили радість і життя одним, страх і смерть іншим і розгубленість третім. Уся ця складність протиріч виражається в рядках поезії:

Хтось горів світанно,
Коліноприклонно:
Дай нам, земле, шуму,
Шуму-божевілля!
Ніч.
Плач.

Смерть шумить косою! [32, с. 42]

Революційні події 1917р. видалися поетові і прекрасними, і страшними. Прекрасними тому, що несли народові одвічні сподівання його на волю та побудову незалежної держави, страшними, оскільки соціально-політичні протиріччя зумовлювали братовбивчу громадянську війну.

Поема "Золотий гомін" з'явилася як відгук на історичні події першої половини 1917 р. Унаслідок Лютневої демократичної революції 1917 р. було повалено самодержавство, на Україні створено Центральну раду, яка 23 червня 1917 р. проголосила автономію України: "од нині самі будемо творити наше життя". У Києві замайоріли синьо-жовті національні стяги. Самостійницькі українські сили повели боротьбу за створення Української Народної Республіки [33, с. 27]. Радість поета з приводу виявлення національного самовизначення не знала меж.

На Софійському майдані столиці з нагоди проголошення І універсалу відбувся багатотисячний мітинг, на якому панував піднесений настрій. Саме ця урочистість дійства надихнула П.Тичину до написання поеми "Золотий гомін". Провідною, наскрізною темою твору є змалювання величі, масштабності події, віра в здійснення одвічної мрії народу про побудову незалежної України.

У першій частині описується радість людей, що зібрались на маніфестацію з нагоди проголошення автономії України. Поет передає велич, захоплення звершеним, адже, здається, здійснилася віковична мрія народу. Людська радість виражається через образи й символи:

Над Києвом – золотий гомін,
І голуби, і сонце!
Внизу –
Дніпро торкає струни [32, с. 51].

Представник української діаспори в Канаді Б.Федченко в статті "Знівечений талант" зазначає, що П.Тичина в поемі "Золотий гомін" оспівав національне пробудження та відродження України [34, с. 58].

Історичну значущість події, що відбувається на майдані, підкреслює поява предків:

Предки.

Предки встали з могил,

Пішли по місту.

Предки жертви сонцю приносять –

І того золотий гомін [32, с. 51].

Митець наголошує, що радість національного самовизначення, радість нової історичної епохи була справді вистраждана українським народом за довгі віки його підневільного життя:

Десь в небі плинуть ріки,

Потужні ріки дзвону Лаври і Софії!..

Із сивої-сивої Давнини причалюють

Човни золотії [32, с. 51].

Поет сприймає світ як перейнятий вірою християнин, у підсвідомості котрого пливуть язичеські світотворчі моделі, де поруч з Богом, який засіває в храми людських душ зерна кришталевої музики, й Апостолом Андрієм Первозданим постануть пращури-сонцепоклонники [9, с. 5].

Друга частина поеми постає як різкий контраст до піднесеного сприйняття події та втілення мрії про відродження нації – це трагедія поневоленого століттями народу, у середовищі якого на догоду імперським амбіціям та заради власної наживи й пристосування формувалася психологія зрадників національних інтересів. На майдані охоплені радістю тисячі національно-свідомих українців – патріотів, а поряд у храмі відспівують загиблих, біля храму каліки – це каліки духовні, їм чужа перспектива відродження національної духовності:

І навкруг

Каліки.

В години радості і сміху

Хто їх поставив на коліна [32, с. 54].

Сонце в поемі наскрізно символізує світле, прекрасне в долі українського народу. Бог благословляє шлях України до самостійності, до державності. А каліки проклинають Сонце і Сина Божого – Христа, який, за біблійними переказами, зцілював калік, годував голодних, і вони прославляли його.

Передчуваючи загрозу війни, кровопролиття, автор звертається до засліплених з радістю:

Дайте їм, дайте!

Їсти їм дайте – хай звіра в собі не плекають,

– дайте [32, с. 53].

Цим фрагментом поет висловлює своє передчуття, що подібні каліки породжують у собі звіра, тому попереду цілком імовірна трагедія – громадянська війна. "Духовні" каліки є наслідком соціально-економічних передумов. Щоб описати ці обставини, П.Тичина звертається до символу "чорного птаха". Автор наповнює його глибоко філософським звучанням – це чорний бездушний птах звіри, запродавства, зради національних інтересів, який з'явився з "гнилих закутків душі". За допомогою образу "чорного птаха" поет підводить читача до осмислення бездушності явища, що загрожує загальнонаціональною трагедією [27, с.8]:

Чорнокрилля на голуби й сонце –

Чорнокрилля [32, с. 54].

П.Тичина не просто передчував драматичні події громадянської війни та імперіалістичної інтервенції, він розумів їх політичну та ідеологічну основу:

– Брате мій, пам'ятаєш дні весни на світанню
волі?

З тобою обнявшись, ходили ми по братніх
стежках,

Славили сонце ! [32, с. 54]

На тлі загального захоплення, яке, здається, заволоділо серцями всіх, хто зібрався на майдані, діалог братів однієї нації прозвучав різким дисонансом. Один з братів не поділяє радості іншого: тут різко постає проблема класового розшарування, протиставляється національне й класове. У період широкого розмаху революції поет, передбачаючи братовбивчу війну, розумів, що класова боротьба буде протиставлена гуманістичним і національним ідеалам.

Друга частина поеми завершується передчуттям чогось тривожного, драматичного. Від образів гробів, калік, чорного птаха, що провіщають горе, трагедію через зримо реалістичний діалог двох братів, який засвідчив розмежування національних і класових інтересів, аж до пророчого передбачення братовбивчої громадянської війни, до заключного рядка – "предки з жахом одвернулись". Так, предки з'явилися на урочисте знаменне свято порадіти разом із нащадками, бо ж, здається, звершилась одвічна мрія всіх поколінь. Але відчуття наближення трагедії викликає жах – і вони відвертаються, зникають.

Третя, заключна частина поеми – це панорама всієї України, це знову всенародна радість і надія, це спроба розкрити масштаби та перспективи здійснення одвічної мрії. Просторово тут постає вся Україна, населення якої підтримує рішення Центральної ради. У заключних акордах поеми весь народ України піднявся й вирушив до Києва:

І б'ються їх серця у такт
– ідуть! ідуть! –
Там над шляхами,
стежками,

обніжками... [32, с. 55].

Тільки щасливому поглядів захопленого поета П.Тичини середини 1917 р. могло здатися, що почалася доба загальнонаціонального єднання.

У фіналі поеми постає нова категорія народу, який усвідомив себе нацією, відчувся молодим, легко скинув пута гніту, це триумфальний голос українського народу:

Я – дужий народ,
Я молодий! [32, с. 55]

На такій високій ноті волевиявленості "молодого" народу, який попри все побудує власну незалежну державу, завершується поема. Як зазначає М.Павленко в монографії "Тичинівська формула українського патріотизму" (2002 р.), поема "Золотий гомін" поєднала в собі і невимовну радість від довгожданого національного визволення, і нерозривний зв'язок віків та історичну пам'ять, і найвище Боже благословення, і віру в невмирущість та незнищеність українського духу, і провідницьку осторогу на майбутнє [25, с. 26]

У 1915 р. від нервового перенапруження та слабості померла мати П.Тичини Марія Василівна [31, с. 327]. 1918 р. П. Тичина написав поему пам'яті своєї неньки "Скорбна мати", у якій з великим жалем показав трагічні події великої громадянської війни в Україні. Під тиском переважаючих сил російських військ Центральна рада втрачала свої території, одна політична влада змінювала іншу, невпинно лилася кров. Світогляд П.Тичини, як вихованця духовної семінарії, був сповнений християнської віри. Поета тривожила доля рідного краю, втрата ворогуючими силами людяності, взаєморозуміння. В.Барка у поемі "Скорбна мати" звертає увагу на те, що "над видіннями, окресленим ніби в різних баченнях невидимо присутній спаситель" [3, с. 66].

Розіп'ята імперськими силами Україна асоціюється з розіп'ятим Ісусом Христом, котрого розшукує Матір Божа Марія. Вона впевнена, що розіп'яту тіль Христу можна віднайти в кожній українській хаті. Матір Божа в розпачі. На її думку, вже "не будь ніколи раю У цім кривавім краю", – на стільки вкінєць обідніли тут людські серця. "За що Тебе розіп'ято? За що Тебе убито?" – то звернення Матері Божої щодо долі Ісуса Христа та водночас запитання з приводу України, національно-визвольна революція в якій захлинулась у крові [26, с. 102].

В.Стус вважає, що у поезії "Скорбна мати" "П.Тичина показав життєвий спалах радості вершеної української національної революції і довгий розпач од її жорстокого задушення" [28, с. 17].

Офіційні радянські літературознавці та історики немало потрудилися, аби створити сфальсифікований образ П.Тичини як співця більшовицької революції. Насправді ж – маємо протилежне [32, с. 16].

Про перемогу російсько-більшовицької революції та окупацію України, що позначилась червоним терором, руйною, голодом, П.Тичина сказав в одному зі своїх віршів:

Одчиняйте двері –
Наречена йде! [32, с. 43].

Цими рядками поет передає настрій, ставлення народу до революції, яку вітали як велике свято. Образне визначення "Наречена йде" поєднується тут з виявом радості, народних стремлень і сподівань [16, с. 20].

Після революційних подій розгорілась жорстока, кривава громадянська війна, почалася запекла боротьба антагоністичних класів. До неї додалася інтервенція. На Україні розпочався розгул терору, розруха, голод. Як пише П.Тичина, ось відчинились двері і замість сподіваної прекарасної Нареченої увірвалася:

Горобина ніч!
Всі шляхи в крові.
Незриданими сльозами
Тьмами [32, с. 43].

У другій частині поезії відчуваються нотки розгубленості й страху перед неминучим кровопролиттям та горем, яке принесла українському народу жовтнева революція... [16, с. 20].

Про глибину вболівань автора за національні змагання свідчить і твір "Пам'яті тридцяти" (1918 р.), присвячений ушануванню київських студентів, які 29 січня 1918 р. під станцією Крути вступили в нерівний бій проти війська Муравйова за самостійну Україну.

Поет відгукнувся на ту криваву подію реквіємом по убієнних юнаках:
На Аскольдовій могилі
Поховали їх –
Тридцять мучнів, українців,
Славних, молодих...
На Аскольдовій могилі
Український цвіт! [32, с. 117].

Пильної уваги заслуговує Тичинине пророцтво, висловлене в цьому вірші:

По кривавій по дорозі
Нам іти у світ [32, с. 117].

За словами українського критика А.Погрібняка, "П.Тичина не помилився: не мине й кілька років, як більшовизм перекриє всі шляхи Україні до незалежності" [26, с. 17].

Отже, високий рівень національної свідомості, розуміння важливості побудови Української незалежної держави стали поштовхом до дієвої участі П.Тичини в національно-визвольному русі України початку ХХ століття.

У період національно визвольних змагань на Україні початку ХХ ст. митець стояв над партійними ідеологіями. Йому вдалося своєю поезією дати правдиве, незаангажоване відображення історичних подій того часу.

Подальші дослідження творчості та громадсько-політичних поглядів П.Тичини можуть бути використані для підготовки праць з історії національно-визвольних рухів та боротьби українського народу за створення незалежної держави.

Література

1. Барка В. Хліборобський орфей, або клярнетизм. – Мюнхен; Нью-Йорк: Бібліотека "Сучасности", 1961. – Ч. 2. – 87 с.
2. Барка В. Цитоване. – Канада: Бібліотека "Сучасности", 1961. – Ч. 2. – 90 с.
3. Білецький О. Двадцять років нової української лірики (1903–1923 рр.). – Харків: Держвидав України, 1924. – 38 с.
4. Бокий І. І сказали люди: годі нас дурити // Сільські вісті. – 2001. – 26 січня. – С. 3.
5. Буровій К. Боротьба за радість // Червоний шлях. – 1929. – №7. – С. 89–105.
6. Гальченко С. Грані великого таланту: До 100-річчя від дня народження П.Г.Тичини. – К.: Т-во "Знання" УРСР, 1990. – 48 с.
7. Губар О. Павло Тичина: Літературно-критичний нарис. – К.: Радянський письменник, 1981. – 257 с.
8. Гуменюк В. Творчість Павла Тичини в контексті мистецьких віянь його доби // Дивослово. – 2005. – №4. – С. 57–61.
9. Двадцять роки: літературні дискусії, полеміки. – К.: Дніпро, 1991. – 366 с.
10. Дунай П. Павло Тичина – знакова постать розчахнутої доби // Українська мова та література. – 2004. – №19. – С. 3–9.
11. Збанацький Ю. Слово до читача // Тельнюк С. Павло Тичина. К.: Молодь, 1979. – 336 с.
12. Зеров М. До джерел. – К.: Слово, 1926. – 131 с.
13. Зеров М. Твори: В 2 т. – Т. 2. – К.: Дніпро, 1990. – 600 с.
14. Єфремов С. Історія українського письменства. – К.: Femina, 1995. – 609 с.
15. Історія української літератури. – К.: Наукова думка, 1965. – 864 с.
16. Іщук А. Павло Тичина. – К.: Художня література, 1954. – 162 с.
17. Ковалів Ю. Василь Барка // Слово і час. – 1992. – № 2. – С. 11–12.
18. Кошелівець І. Літературний процес: дещо з віддалі. – Париж: Наукове товариство ім.Т.Шевченка, 1991. – 94 с.

19. Кошелівець І. Сучасна література в УРСР. – Нью-Йорк: Пролог, 1964. – 378 с.
20. Лавріненко Ю. На шляхах синтези клярнетизму. – Канада: Бібліотека "Сучасности", 1997. – 63 с.
21. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933. – К.: Смолоскип, 2002. – 984 с.
22. Майдан І. Зріст і сила творчості Павла Тичини // Червоний шлях. – 1925. – №3. – С. 189–201.
23. Ніковський А. *Vita nova*. Критичні нариси. – К., 1989. – 144 с.
24. Новіченко Л. Поезія і революція: Творчість П.Тичини в перші пожовтневі роки. – К.: Рад. письменник, 1956. – 288 с.
25. Павленко М. Тичинівська формула українського патріотизму. – Умань, 2002. – 180 с.
26. Погрібний А. Тичина золотогомінний // Класики не зовсім за підручником. – К.: Школяр, 2000. – 135 с.
27. Поляруш.О. Вслухався я в той гомін золотий // Дивослово. – 2004. – №2. – С. 5–9.
28. Співець нового світу. Спогади про Павла Тичину / Упорядник та приміт. Г.Донця. – К.: Дніпро, 1971. – 512 с.
29. Стус В. Феномен доби (сходження на Голгофу слави). – К.: вид-во поліграфічний центр "Знання", 1993. – 96 с.
30. Тельнюк С. Молодий я, молодий. – К.: Дніпро, 1990. – 418 с.
31. Тельнюк С. Павло Тичина: Бібліографічна повість. – К.: Молодь, 1979. – 336 с.
32. П.Тичина. Вітер з України. – К.: Український письменник, 1993. – 270 с.
33. Українська революція. Хрестоматія. – Вінниця: Фоліант, 2004. – 176 с.
34. Федченко Б. Знівечений талант // Вільна Україна. – 1961. – Ч. 30. – С. 58–60.
35. Чапленко В. Пропащі сили. – Канада: Вінніпег, 1960. – 141 с.
36. Юринець В. Павло Тичина. Спроба критичної аналізи. – Х.: Книгоспілка, 1928. – 115 с.
37. Яровий О. Поет на перехресті поглядів: критика різних років про П.Тичину // Українська мова та література. – 1997. – №18. – С. 1–3.

С.П.Лясковська

Державна політика щодо "спекуляції" в період нової економічної політики

Термін "спекуляція" почав уживатися в Європі ще в середні віки, з XVIII ст., в період бурхливого розвитку товарно-грошових відносин, його вживали в значенні скуповування і продажу товарів.

В радянському кримінальному законодавстві "спекуляція" визначалася як злочин, що полягав у скуповуванні та перепродажу товарів та